D'66

EMBARGO tot 26-10-1984, 21.00 uur

Toespraak van Jan F. Glastra van Loon, voorzitter Eerste Kamerfractie D'66, voor de Algemene Ledenvergadering van D'66 te Amersfoort, 26 oktober 1984

Wanneer je je niet zo best voelt, maakt het verschil of
mensen zeggen, dat je er goed uitziet of dat je er slecht uitziet.

Wat er op het ogenblik gezegd wordt over D'66 is niet zo, dat je je daarover beter gaat voelen. De vraag waarom het hierbij voor ons gaat is niet, of we, maar hoe we ons iets hiervan moeten aantrekken,

Om een antwoord op die vraag te vinden zal ik eerst nagaan, waar
onze kiezers heen zijn gegaan, in de tweede plaats wat ze heeft verdreven
en in de derde plaats waar D’66 staat in de ogen van de kiezers.

Onze vroegere kiezers zijn vooral in drie richtingen vetrokken: de politiek uit, naar de V.V.D en naar de PvdA. Het zou brutaal zijn de eerste groep een politiek stempel op te drukken, maar ik aarzel niet zowel de overloop naar de V.V.D als die naar de PvdA te zien als een blijk van verrechtsing. Ook de overloop naar de PvdA, omdat die partij op dit moment niet staat voor vernieuwing, maar voor behoud: behoud van de verworvenheden van de verzorgingsstaat tegen de aanvallen daarop van een kabinet dat een oog heeft zo groot als een wagenwiel voor economische en een zo klein als een dubbeltje voor sociale problemen.

Als PvdA opkomt voor sociale zekerheid, vindt zij ons aan haar zijde. Vechten voor het behoud van uitkeringen en voor een eerlijker verdeling van de werkgelegenheid is daarvoor echter niet genoeg. De nieuwe maatschappij die bezig is te ontstaan.schept nieuwe vrijheden, maar ook nieuwe massale beheersingsmogelijkheden. Zoals nog maar kort geleden de intree van nieuwe apparaten en automaten in de huishouding veel meer bewegingsvrijheid en nieuwe samenlevingsmogelijkheden schiep tussen mannen en vrouwen, zo zullen de chip en de robot dat duidelijk nog eens doen, maar dan ook in grootschalige productieprocessen "buitenshuis". Mensen zullen de beschikking krijgen over beduidend meer tijd en bewegingsmogelijkheden ten opzichte wan elkaar zoals ook de welgestelden één generatie terug. Zo ooit dan is in een dergelijke maatschappij aan de ene kant Individualisering van sociale voorzieningen nodig, aan de andere kant het scheppen van kleinschalige samenleving- en samenwerkingsvormen waarin mensen nog houvast kunnen hebben aan elkaar.

In zo'n maatschappij zul je ook wat nog maar kort geleden Is verworven niet kunnen behouden zonder het in nieuwe vormen te gieten.
Ik kom nu op de vraag, wat het is geweest dat de kiezers van ons heeft vervreemd en verdreven? Het antwoord daarop zullen we bij onszelf moeten vinden.
Het zou mij verbazen, als er één D'66-er in de zaal was die niet nog iets te verhapstukken heeft met wat er namens D'66 is gedaan bij de formatie en tijdens de zittingsperiode van de kabinetten Van Agt II en III. Ik denk, dat ieder van ons nog rondloopt roet een brok wrevel, kwaadheid zelfs, over het aantal dingen die in die periode binnen en buiten de partij zijn gebeurd en gedaan. Ik ben ervan overtuigd dat bij veel van de kiezers soortgelijke gevoelens leven. En ik ben er zeker van, dat wij er niet in zullen slagen die gevoelens bij de kiezers weg te nemen, zolang wij ze niet bij onszelf hebben opgeruimd.

Ik wil de mij vandaag toegemeten tijd gebruiken om daar iets aan te doen. Ik ben er mij van bewust, dat alles wat ik ga zeggen wijsheid achteraf is. Mijn bedoeling is dan ook niet mensen te beschuldigen, maar uitsluitend zaken op te helderen die opgehelderd moeten worden om weer met frisse moed verder te kunnen gaan. Noem het een najaarsschoonmaak, vergelijkbaar met de traditionele voorjaarsschoonmaak van onze huizen.
Achteraf gezien hadden wij geen zitting moeten nemen in een kabinet met Van Agt als minister-president, Den Uyl als minister van sociale zaken en werkgelegenheid en onze eerste man als minister van economische zaken. Lang niet alles wat met dat kabinet mis is gegaan kan op onze rekening worden geschreven. Dat neemt niet weg, dat wij hebben meegewerkt aan een kabinet dat een van de droevigste periodes in de politieke geschiedenis van ons land heeft weten te produceren.
Meedoen aan het interim-kabinet dat daarop volgde (Van Agt III) was als het aflossen van een schuld: op die manier zouden tenminste begrotingsvoorstellen voor een volgende periode met onze medewerking tot stand komen en langer uitstel van maatregelen voor het herstel van onze economie worden voorkomen. Niet zo makkelijk om duidelijk te maken.
r
\

Achteraf gezien hebben we, denk ik, nog op twee andere manieren een verkeerd beeld van onszelf opgehangen. In de eerste plaats door onszelf een vierde stroming te noemen. Dat leek misschien wel mooi, maar door dat te doen rangeerden we onszelf meteen tussen de andere partijen van wie we steeds (en terecht) hadden gezegd, dat zij vanuit verouderde 19de eeuwse denkbeelden opereerden. Het compliment dat we onszelf dachten te geven keerde zich daardoor in feite juist tegen ons.
Het waarmerk van D'66 was, dat het zich niet geremd door bindingen met belangengroepen en onbelemmerd door ideologieën of dogma's tegen politieke en maatschappelijke misstanden keerde die niet zelden in naam van een ideologie of dogma en in het belang van een bepaalde groep in stand werden gehouden. Dat fundamentele kenmerk hebben we echter flink op de tocht gezet door nieuwe aansluiting te zoeken bij een aantal pressiegroepen. Het feit dat die groepen nieuw waren en dat zij nieuwe doelstellingen in de politiek lanceerden, betekende nog niet dat zij actie voerden op manieren die politiek vernieuwend waren. In sommige gevallen betekende het alleen maar, dat oude heilige huisjes en taboes werden vervangen door nieuwe. Dat was niet goed voor de Interne discussies. Het was ook niet goed voor het beeld dat anderen van ons kregen.
Als je deze dingen bij elkaar neemt, dan heb je lijkt me al meer dan genoeg materiaal om te verklaren hoe het komt, dat nogal wat kiezers gefrustreerd van ons zijn weggegaan. Je kunt daar dan meteen de conclusie aan verbinden, dat die kiezers pas weer bij ons zullen terug komen, nadat wijzelf schoon schip hebben gemaakt. Zo'n schoonmaak doe je niet met een vloek en een zucht. Die vergt tijd, daar moet je met een zekere volharding mee bezig blijven. Ook dé slechte indruk die je bij anderen hebt gemaakt is niet met een paar roffels op de trom of het vertonen van een nieuw gezicht weg te nemen. Dat nieuwe gezicht heeft integendeel in het begin de handicap, dat het eraan herinnert dat het oude er niet meer is.
Daarom Is het ook goed, dat we niet iedere dag verkiezingen hebben, naar In principe eens in de vier jaar. En daarom is het niet verstandig naar wekelijkse en maandelijkse opiniepeilingen te kijken alsof dat een soort verkiezingen zijn. Er zijn, dunkt me, tenminste twee redenen waarom dat niet verstandig is. De eerste is, dat je op die manier teveel aan de leiband gaat lopen en je eigen oordeelsvermogen teveel bulten spel zet. De tweede reden is, dat de betekenis van een opinie alleen goed kan worden begrepen als je hem in verband brengt met andere opinies die met hetzelfde onderwerp te maken

hebben. Als iemand bijvoorbeeld vindt, dat ie een saaie avond heeft gehad, dan kan dat met duizend en één dingen te maken hebben die niet op die avond zijn gebeurd, maar op de voorafgaande dag of week of maand. Om achter de volle betekenis te komen van zijn opinie over die avond, moet je dus ook iets weten over wat hij vond van de voorafgaande dag en week en misschien zelfs maand.
Als we op die manier naar de slechte uitkomsten kijken van D'66 in recente opiniepeilingen, dan worden die uitkomsten daardoor natuurlijk niet opeens positief. Maar je kunt dan wel een veel beter inzicht erin krijgen, hoe
diep die mening steekt, hoe onwrikbaar hij is e.d.. Hans van Mlerio heeft dit gedaan In het septembernummer van Idee-66 aan de hand van de antwoorden op nog twee andere vragen van het NIPO naast die over de partij waarop men op een bepaald moment zou hebben gestemd.
Op de vraag een partij te noemen, waarvan de geënqueteerden het ondenkbaar achten, dat ze daarop ooit zouden stemmen, scoort D'66 met 12 procent het laagst van alle partijen. Daarnaast werd gevraagd om enkele partijen te noemen, tussen welke hun keuze zou gaan, als er over een paar jaar verkiezingen zouden zijn. De optelsom van de keren dat een partij genoemd werd, brengt D’66 op de derde plaats, na PvdA en CDA en vóór de V.V.D, die vierde is.
Van Mierlo leidt hieruit af - en ik deel zijn conclusie -, dat de partij - ondanks de lage polls - bij de kiezers voortleeft, zoals zij dit in het verleden heeft gedaan, met alle potenties tot ups en downs die zij ook in het verleden heeft gehad. Ons probleem, voegt hij hieraan toe, is niet het verkrijgen van bekendheid of sympathie, ons probleem is het wekken van wat Amerikanen noemen: the urge to vote for.
Tot zover Hans Van Mierlo in dat stukje in idee'66 dat ik u van harte ter lezing aanbeveel, zoals ik dat tijdschrift in zijn geheel aan u aanbeveel. Voor veel kiezers zijn wij weer eens onder een drempel gezakt. Dat hebben we, meen ik en ik gaf daar redenen voor aan onszelf te wijten. Geen bokkesprongen en geen trekkebekken zal ons weer boven die drempel uittillen. Dat zou integendeel alleen maar de negatieve indrukken die we hebben gewekt versterken. Blijkbaar zien de kiezers ons achter die indrukken uit de periode van kabinetten Van Agt I en II nog wel degelijk als een serieuze gegadigde voor hun stem zitten. Blijkbaar leeft die andere Indruk van D'66 als een partij zonder dogma's of heilige huisjes, maar roet idealen en met een open oog voor de toekomst nog wel degelijk voort.

Aan ons dus de allerminst hopeloze taak, die positieve indrukken weer naar de voorgrond te brengen, de negatieve naar de achtergrond te laten verdwijnen.
Wat ons te doen staat is niet iets geheimzinnigs als charisma of zoiets te tonen. Het gaat erom een realistische analyse te maken van de mogelijk
heden en de problemen die ons, gegeven de ontwikkelingen die zich in onze maatschappij aftekenen, te wachten staan en het ontwerpen van een samenhangend beleid om daar zo goed mogelijk gébruik van te maken, resp. daaraan het hoofd te bieden. Als dat zonder omwegen en met voldoende overtuigingskracht wordt gebracht, dan zal de kiezer dat opmerken en op grond daarvan en niet meer op grond van negatieve Indrukken uit het verleden zijn stem bepalen.
De economische crisis heeft ons versneld met de neus gedrukt enerzijds op de werkgelegenheidsproblematlek en alles wat daar voor de mensen zelf en voor de gemeenschap aan. vastzit, anderzijds op de noodzaak onze industrie te vernieuwen in plaats van met overheidssteun bestaande bedrijven in stand te houden. Diezelfde crisis is echter ook een alibi geworden om geen aandacht te geven aan een reeks andere problemen die vastzitten aan de overgang van een Industrieel naar een post-industrieel tijdperk waarin chip en robot met een kwantumsprong bestaand werk uit onze handen nemen en heel andere mogelijkheden scheppen voor geheel nieuwe bestuurs- en samenwerkingsvormen en-verhoudingen.
In deze ontwikkeling steken gevaren èn nieuwe mogelijkheden. Er is geen reden voor doemdenken, maar evenmin voor 19de eeuws vooruitgangsoptimisme. Op het ogenblik hebben de kiezers voor deze kwesties nauwelijks of geen aandacht. Aan ons opnieuw de taak de aandacht daarvoor te wekken en met constructieve voorstellen in léven te houden. Of dacht u, dat u dat wel zoudt kunnen overlaten aan PvdA, V.V.D en CDA? Het zal met die partijen ongetwijfeld weer net zo gaan als vorige keren: zij zullen met man en macht het bestaande proberen overeind te houden en pas oog krijgen voor iets nieuws als de nood tot aan de lippen is gestegen. Ik vind, dat D'66 het aan zichzelf en aan onze samenleving verplicht is opnieuw aan die starre opstellingen te gaan sjorren en trekken en de ontwakings-processen bij de andere partijen te versnellen.
Dat is opnieuw een hele opgaaf, maar het is geen onmogelijke opgaaf. Ik zou dus zeggen, kom op, wij weten met elkaar nog hoe het te doen. En dat is iets, dat wel behouden moet blijven.
Hebt u er trouwens al eens over nagedacht, hoe sterk we zullen zijn, nadat het opnieuw

is gelukt? - Niet om stuk te krijgen.